ejkBokMÓkrhy n|"dkG % ,d दृf"V{ksi

Sociology

ik-, l-d-jkB®M
lekt'kkó foÒkx ie[k
fouk;djko ikVhy egkfon;ky;] otkij
ft-vkjxkckn

x®"kokjk

पाणी ही नैसर्गीक संपत्ती असून तिच्या उपलब्धतेवरच सजीवसृष्टी अवलंबुन आहे- R;keG ik.;kl ty fdok ftou EgVy tkr- fo'k"kr% xkeh.k vFk0;oLFkk vkf.k ik.kh ;kpk toGpk lc/k vkg- ijr fulxr% itU;ekukr in'kfugk; fo"kerk vkg- d®d.kात 84 दिवस तर मराठवाड्यात केवळ ३७ दिवसच पाऊस पडतो-

मराठवाडा हा गोदावरी खोरे आणि आसपास वसलेला प्रदेश असून आठ जिल्ह्यातील ७६ तालुक्यांचा त्यात समावेश g®r®- ejkBokMÓkp gokeku m".k] d®jM o fo"ke vlu ;Fk 50&100 l-eh-ikÅl iMr®- Òkjrh; gokeku'kkó foÒkxkP;k uknhulkj ejkBokMÓkr ;ko"kÊ ekU lupk ikÅl ljkljhP;k 58% >kY;keG VdjokMk v'kh dk;eph gVkG.kh g®r vlyyk ejkBokMk ;nkgh mUgkG;kioÉp g®jiG ykxyk vkg- ;Fk njM®Ã o njgDVjh ik.kh miyC/krk brj foÒkxkP;k ryur deh vkg- rh ok<o.;klkBh doG 'kkldh; ikrGho:u i;Ru d:u pky.kkj ukgh rj R;klkBh iR;d xkeipk;rhpk lfd; lgÒkx vl.k xjtp vkg- iR;d [kMÓku Nrkoj iM.kkj iko lkp ik.kh] tfeuhr ejfo.k] xkorG o 'krrG fuek.k dj.k] foghjh o diufydkp iuÒj.k dj.k] idYikr lkpyyk xkG dk<.k] deh ik.;koj ;.kkj;k fidkp mRiknu Ä.k] tylk/ku fodkl] ik.kh 0;oLFkkiu dj.k vkf.k ejkBokMÓkP;k gDdkp ik.kh feGfo.;klkBh if'pe egkjk"Vkl®cr U;kf;d ekxku y<k n.k xjtp vkg-

e|[; 'kCn %& *n"dkG] Vpkb] iuHkj.k] tylk/ku fodkl] ik.kh 0;oLFkkiu*

9½ iLrkouk :– पाणी ही नैसर्गिक संपत्ती असून त्यास जल किंवा जीवन म्हटले जाते- dkj.k ik.;kP;k miyC/krojp lthoo l"Vhpk fodkl voycu vkg- fo'k"kr% xkeh.k vFk0;oLFkk vkf.k ik.kh ;kpk toGpk lc/k vkg- ikÅl xjtis{kk deh fdok vfrfjDr >kY;kl 'krdjh] 'kretj] lk'k i{kh o ljdkjP;k vMp.khr ok< gkr- fulxr%p ik.kh miyC/krre/; in'kfugk; fo"kerk vkg- rlp egkjk"VkP;k fofo/k Hkkxkr ikolkp fnol itU;eku ;kr n[khy ekBh rQkor fnlu ;r- tl dh] dkd.kkr 84 fnol] fonHk 45 fnol] e/; egkjk"V 40 fnol rj ejkBokM;kr doG 37 fnolp ljklj ikml iMrk ¼vFklokn 2014½[1]

oreku dkGkr ikolkph ljklj dk;e vlyh rjh ikolkp fnol ÄVy vkgr- ikolkGkp deh >kY;ku tfeuhr ik.kh ej.;kp iek.k ÄVy vkg- ;kmyV ok<rh y®dl[;k] कृ"kh iikph ok<rh l[;k o v®|®fxdj.k ;keG ÒxÒkru ik.;kpk milk ok<yk vkg- tfeuhr ik.kh ej.;kp iek.k o milk ;kp iek.k 0;Lr g®r pkyY;ku ik.;kph ikrGh [k®yoj tkr vkg- ejkBokMÓkrhy ftYgkfugk; ioÊi{kk [kkyh xyyh ik.kh ikrGh ¼vkdM ehVjeè;½ ijÒ.kh & 02] uknM & 1-81] chM & 1-20] v®jxkckn & 1-10] fgxkyh & 0-07 ¼fn0;ejkBh 3 tku 2015½[2]

vé/kkU;kph rho VpkÃ] [kk|inkFkkph p.kp.k o miklekjhph ifjfLFkrh n'kkP;k e®BÓkÒkxkr nhÄ dkyko/khlkBh tk.ko.k ;kl n"dkGh ifjfLFkrh Eg.krkr- n"dkG o VpkÃ ;kr Qjd dyk tkr®-

ifrdy gokeku o ikolkp iek.k [ki deh g®.k vkf.k R;kru vé/kkU;kp mRiknu ÄV.k ;kyk VpkÃ Eg.krkr- VpkÃ ifjfLFkrh e;kfnr {k=kr o vYidkGkr vuÒokyk ;r ¼l-ek-xx 1989½[3]- n"dkGkP;k i'ukr ikÅl] gokeku] tehu] Ò'kkóh; ifjfLFkrh o txy bR;knh ulfxd ÄVd xry vkg- lk/kkj.ki.k nj rhu o"kkuh ,dnk n"dkG iM.;kpk vuÒo folkO;k 'krdkP;k iok/kkr egkjk"Vkr vkyk i.k ejkBokMÓkr 2012&13 iklu lyx d/kh v¨yk rj d/kh d®jMk n"dkG iMr vkg- ejkBokMÓkrhy 8540 xkokidh 2012&13 eè; 2876 o 2014&2015 e/; 8004 xko n"dkGxLr Eg.ku ?kk"khr dj.;kr vkyh vkgr-

Òkjrh; gokeku'kkó foÒkxkP;k uknhulkj ejkBokMÓkr ;ko"kÊ ekU lupk ikÅl ljkljhP;k 58% >kY;keG VdjokMk v'kh dk;eph gVkG.kh g®r vlyyk ejkBokMk ;nkgh mUgkG;kiohp VpkÃP;k pVD;kuh g®jiG ykxyk vkg- n"dkGkeG ejkBokMÓkrhy 'krh o xkeh.k vFk0;oLFkph njkoLFkk >kyh vlu 'krd&;kp dtckjhi.k] 'krh mRiknukr ÄV o i'k/kukph gkuh b- leL;eè; ok< >kyh vkg-

ejkBokMk gk x®nkojh [®kj vkf.k vklikl olyyk in'k vkg- ejkBokMÓkp {k=QG 25024 p®-ey ¼64811 fdeh) असुन आठ जिल्ह्यातील ७६ तालुक्याचा त्यात समावेश होतो- egkjk"VkP;k ,d.k 11-23 d®Vh y®dl[;idh 16-84% y®dl[;k ;k in'kkr jkgr- ejkBokMÓkp gokeku m".k] d®jM o fo"ke vlu ijÒ.kh] uknM o ykrj ftYákr 50 r 100 l-eh- rj mojhr fBdk.kh 50 r 75 l-eh-ikÅl iMr®-

u|k o /kj.k ½

x®nkojh] i.kk] ektjk] flnQ.kk] ok.k] fcnljk] rj.kk] f'kouk] n/kuk] iuxxk] yMh] eU;kM] d;k/k] vkluk] fxjhtk] [kke b- u|koj ejkBokMÓkph 'krh o y®dl[;k voycu vkg- ejkBokMÓkP;k fodklklkBh 'kkluku ,d.k 822 idYikph mÒkj.kh dyh vkg- R;kr e®B idYi 11] eè;e 75] yÄ 717 o x®nkojh unhojhy 11 vkf.k ektjk unhojhy 8 c/kkj b- leko'k g®r®-¼vx®ou 2013½[4]

iLrr 'k®/kfuc/k n¸;e rF; lkexhoj vk/kkjhr vlu ejkBokMÓkrhy n"dkGkp vkdyu d:u Ä.k o mik; lpfo.k gk ie[k mí'k vkg-

२) **दुष्काळी परिस्थितीचा आढावा** :

ejkBokMÓkr okjokj iM.kk&;k n"dkGh ifjfLFkrhpk vk<kok Ä.;klkBh itU;eku o VpkÃxLr xko ;kpk vk/kkj Ä.;kr vkyk vkg-

ftYgkfugk; ljklj itU;eku ¼eh-eh-½

ftYgk	ljklj itU; eh-eh-	iR;{k iMyyk ikml			
		2009	2010	2011	2012
ijHk.kh	777	641-5	1049-14	812-15	637
ykrj	789	2484-6	936-10	775-68	760
vkjxkckn	675	833-0	814-59	573-39	369 ¼54-66%½

tkyuk	688	653-40	964-89	654-41	324 ¼47-09%½
uknM	944	470-7	1204-48	804-13	661
chM	669	695-3	922-04	655-89	435 65-02
mLekukckn	742	660-6	1012-37	577-18	391 52-69%
fgxkyh	&	1127-2	1019-15	811-20	&

lnÒ ½ Water year book Govt. of Maharashtra 2011 Page 04 & Dam Rivers and People Feb March 2013.

ojhy räko:u Li"V g®r dh ejkBokMÓkeè; lu 2009 r 2012 ;k pkj o"kkr doG Qä 2012 ;k o"kkr ljkljh i{kk deh ikÅl vkg- ftYgkÂfugk; ljklajh itU;eku fopkjkr Ärk lokr deh ikÅl ¼47-09%½ tkyuk ftYákeè; >kyk R;kurj mLekukckn ¼52-69%½ rj v©jxkckneè; ¼54-66%½ ikÅl iMyyk fnlu ;r®- mojhr ftYgkeè; ljklj i{kk tkLr ikÅl g®Augh li.k ejkBokMÓkyk n"dkGkp pVd lgu djko ykxy- 2010 o 2011 ;k n®u o"kkr ljklj i{kk vf/kd ikÅl iMyk rjh ejkBokMÓkrhy ik.kh ikrGh ok<yh ukgh- dkj.k okgu tk.kkj ik.kh vMfo.k- lp;dj.k o tfeuheè; ejfo.k ;k fd;k 'kklu o turu iÒkohi.k dY;k ukghr- ejkokMÓkrhy VipkÃxLr xko ¼[kMh½

ftYg	,dw.k [kMh	VipkbZxLr [kMh 2011&12	VipkbZxLr [kMh 2012&13
uknM	1575	468 ¼29-71½	150
chM	1360	330 ¼24-26½	685 ¼50-36½
vkjxkckn	1300	617 ¼47-46½	752 ¼57-84½
tkyuk	963	504 ¼52-33½	670 ¼69-57½
ykrj	922	320 ¼34-70½	
ijHk.kh	830	133 ¼16-02½	115 ¼13-85½
mLekukckn	729	352 ¼48-28½	438 ¼60-08½
fgxkyh	710	375 ¼52-81½	

lnÒ ½ ftYgk lk-vk-leky®pu 2011&2012] 2012&2013 o fn0; ejkBh 3 vkDV®- 2012

ojhy rDR;ko#u fnlu ;r dh] tkyuk ftYákrhy 69-57% lo®f/kd [kM ik.;kP;k VpkÃpk lkeuk djr vlu lokr deh ijÒ.kh ftYákr 13-85% [kMÓkeè; ckjekgh ik.;kpk rVoMk vkg- ,dnj ejkBokMÓkpk fopkj dyk rj tkyuk] mLekukckn] v©jxkckn o chM ;k pkj ftYákr ik.;kp nÒÊ{; vlu R;k ryur uknM] ijÒ.kh] fgx®yh o ykrj ftYákp fp= Fk®M cj vkg- ljklj P;k 50% tjh ikÅl >kyk rjh [kMÓkP;k ik.;kpk i'u xÒhj g®rkuk fnlu ;r®- tkyuk ftYákr

2011&12 eè; 52-33% [kMÓkr ik.;kph VpkÃ g®rh rj 2012&13 eè; rp iek.k 69-57% >kY;kp fnlu ;r- rlp cbM ftYákr 24-26% o:u 50-36% Eg.kt nliVhi>k vf/kd ok<y vkg- rj v®jxkckn ftYákeè; 47-46% o:u 57-84% i;r ok< >kY;kp fnlu ;r-

३) दुष्काळ निवारणासाठीचे शासकीय प्रयत्न :

okjokj iM.kk&;k n"dkGkeG 'krh o xkeh.k vFk0;oLFkph njkoLFkk >kyh Eg.ku egkjk"V 'kkluku n"dkG fuokj.kk lnÒkr ikjnk.kh] l[kB.kdj] lcge.;e ;kP;k vè;{kr[kyh rhu lfeR;k ueY;k- rlp egkjk"V jkT; flpu vk;®x] vkBekgh flpu lehrh 1979] lR;'k®/ku lferh 1983] महाराष्ट्र जलनिती 2003 महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन व प्राधिकरणk vf/kfu;e 2005 b-dk;n o lfeR;k fu;ä dY;k vkgr-

ik.ky®V {k= fodklkP;k dn o jkT; ijLdr ;ktuk

egkjk"Vkr iM.kk&;k n"dkGkoj ekr dj.;klkBh dn ljdkj o jkT; 'kklukP;k enrhu fofo/k ;®tuk jkcoY;k tkrkr R;keè;-

१) मराठवाडा पाणलोट विकास कार्यक्रम-

२) गतिमान पाणलोट विकास कार्यक्रम-

३) एकात्मिक पाणलोट विकास कार्यक्रम, शेततळे प्रकल्प, नालाबांध व वळण बंधारे इ- ;®tuk}kj ik.;kph miyC/krk ok<fo.;koj Òj n.;kr ;r vkg-

शासकीय पातळीवर करण्यात आलेल्या समित्यांची स्थापना, जलनितीची घोषणा, जलसंपत्ती fu;ked ikf/kdj.kkph LFkkiuk vkf.k ik.kh okij lLFkkdMu flpu i.kkyhp 0;oLFkkiu bR;knh ufou l/kkj.kk d:ugh vif{kr ifj.kke fnlu ;r ukgh- vktgh ejkBokMÓkrhy njM®Ã ik.kh miyC/krk 517 ÄuehVj ¼liérpk fud"k 1000 ÄufeVj½ rj njgDVjh ik.kh miyC/krk 1429 ÄuehVj ¼lolk/kkj.k fud"k 3000 ÄuehVj½ ,o<hp vkg- ¼vFklokn 2013½[5] ejkBokMÓkrhy njM®Ã o njgDVjh ik.;kph miyC/krk ok<fo.;klkBh doG 'kkldh; ikrGho:u i;Ru d:u pky.kkj ukgh rj R;klkBh iR;d xkeipk;rhpk lähpk ldh; lgÒkx vl.k xjtp vkg- iR;d xkeipk;rhp ljip o lÒklnkuh vkiY;k xkokrhy iR;d ÄjkP;k Nrkoj iM.kkj ik.kh tfeuhr ejfo.k] xkorG fuek.k dj.k] vkiY;k f'kokjkrhy foghjh o diuyhdkp iuÒj.k dj.k vkf.k iR;d 'krd&;ku fdeku ,drjh 'krrG r;kj dj.k xjtp vkg- ejkBokMÓkrhy n"dkG fuokj.kkसाठी १) जलसंसाधन विकास, २) पाणी व्यवस्थापन आणि ३) मराठवाड्याच्या हक्काचे पाणी मिळविण्यासाठी पश्चिम महाराष्ट्राबरोबर न्यायीक मागनि लढा देणे bR;knh ckcÈoj Òj n.k xjtp vkg- r0gkp ejkBokMk n"dkG eä g®Å 'kdr®-

tylèk/ku fodkl ½

tylèk/ku fodkl Eg.kt iR;d xkeipk;rhu vkiY;k f'kokjklkBh o y®dl[;ph xjt i.k djy ,o< tylkB fuek.k dj.k g®;- n"dkGkyk lke®j tk.;klkBh ejkBokMÓkrhy iR;d xkeipk;rhu tylèk/kukph {kerk vkf.k in'kkph ik.;kph xjt y{kkr ÄÅu tylèk/k.kkpk fodkl] n[kÒky vkf.k 0;oLFkkiu dj.k xjtp vkg-

tkyuk ftYákrhy dMoph xkeipk;rhu bM® & teu ik.ky®V fodkl dk;dekrxr 1996&2000 ;k dkGkr en vkf.k ik.;kp 0;oLFkkiukoj Òj fnyk- ;k dk;dekrxr ;k xkokrhy 'krd&;kuh fleV c/kkj] ekrh c/kkj] 'krh ck/k] oG.k c/kkj] ik.;kp rG fuek.k dj.k vkf.k lkekftd ouhdj.k b- dk;de jkcoy- xkokrhy iMhr 200 ,dj tfeuhp lkefgd 0;oLFkkiu dy- gk dk;de (मोहीम) बंद झाल्यानंतरही शेतक—यांनी गावामध्ये एकूण ३०० शेततळी बांधली- T;keG okgu tk.kkj ik.kh

vMou Bo.k 'kD; >ky i;k;ku xkokrhy Òty ikrGh ok<yh- 2012&13 P;k n"dkGkrgh ;k xkokrhy 'krd&;kuh nk{k vkf.k MkGÈckp mRiknu ÄrY;keG xkod&;kuk ok"kÊd 15 d®Vh :- उत्पन्न मिळाले- ¼p®/kjh o"kkyh 2013½[6]

ik.kh 0;oLFkkiu %

ik.kh 0;oLFkkiu Eg.kt vkiY;k ifjljkr miyC/k vl.kk&;k ik.;kpk i;kIr mi;®x d:u vf/kdkf/kd mRiknu Ä.k g®; ;kIkBh iR;d [kMÓkrhy 'krdjh o IkekU; turu 'krhIkBh ik.kh okij 0;oLFkkiu] Äjxrh ik.khokij 0;oLFkkiu] o;ähd o Iko tfud foghjh vkf.k b/ku foghjhp tyiuÒj.k dj.k rIp vfrfjä Òty miI.;koj fuc/k Äky.k] deh ik.;koj ;.kk&;k fidkp mRiknu Ä.k vkf.k t®Mhyk I{efIpukpk okij ok<fo.k xjtp vkg-

जालना जिल्ह्यातील शिवणी ग्रामपंचायतीने पाणलोट विकास कार्यक्रम आणि रेनवॉटर हार्वेस्टिंग dj.;koj Òj fnyk xkeipk;rhu xkokr iM.kk&;k ik.;kph ukn ÄÅu ik.;kpk ok"kÊd vFk IdYi r;kj dj.;koj Òj fnyk- xkokrhy ukxjhdkuh Lo[k'khu deh ik.;koj ;.kk&;k fidkp mRiknu Ä.;kI I:okr dyh- vkt ÄMhyk xkokrhy 'krdjh ÒkthikY;kp mRiknu e®BÓk iek.kkoj Ärkr IjkIjhi{kk deh itU; >ky rjh ;Fkhy xkeh.k vFk0;oLFkoj Qkjlk xÒhj ifj.kke g®r ukgh ¼p®/kjh o"kkyh 2013½[7]

ejkBokMÓkrhy n"dkG fuokj.kkIkBh कृ".kk&ejkBokMk fIpu ;®tuk] uknj e/keÜoj dkyok vkf.k tk;dokMh idYikr ik.kh miyC/k dj.;koj Òj n.k xjtp vkg- कृ".kk [k®&;krhy ejkBokMÓkP;k gDdkp 23-66 Vh,eIh ik.kh ejkBokMÓkyk fnY;kÂf'kok; mLekukckn o chM ;k dk;eLo:ih n"dkGh Òkxkuk ik.kh feG.kkj ukgh- ¼fn0; ejkBk 2014½[8] ejkBokM;krhy n"dkG fueyukIkBh ykdIgHkkxkru tyI/kkj.k dj.k xjtp vkg-

y®d IgÒkxkoj vk/kkjhr mik; %

vFk 0;oLFkr [®kyoj ikGeG :tyyk n"dkG gk vR;r tukV fpoV vkf.k xkeh.k vktkj vkg R;kp mPpkVu dj.;kIkBh lockt uh y<k |kok ykxy-

१) सरपंच, ग्रामपंचायतीचे सभासद आणि ग्रामसेवक यांना गावातील प्रत्येक घराच्या छतावर पडणारे पाणी tfeuhr ejfo.;kI fdok Ip; dj.;kI Iäh dj.k-

२)प्रत्येक ग्रामपंचायतीस गावतळी बंधनकारक (सक्तीची) करणे-

३)यशवंत ग्रामसमृध्दी योजना, मनरेगा व इतर योजनेच्या निधीवाटप करतांना ठराविक रक्कम जलसंधारणावर [kp dj.;kI Iäh djkoh-

४) शेतक—यांना पीक कर्ज देतांना प्रत्येकी किमान एकतरी शेततळे बांधण्याची सक्ती dj.k-

५)वैयक्तिक व सार्वजनिक विहीरी आणि इंधन विहीरीचे पुनर्भरण केल्याशिवाय वीज कनेक्शन देऊ नये-

६)जलसंधारण चळवळ उभारण्यासाठी फिरते कलापथक व स्वयंसेवी संस्थेचे सहाय्य घेणे-

७)परिसरातील प्रकल्पात साचलेला गाळ काढणे (उपसणे)

८)कृ".kk [®k&;krhy ejkBokMÓkP;k gDdkp 23-66 Vh,eIh ik.kh feGo.;kIkBh i-egkjk"Vk'kh U;k;hd y<k n.k xjtp vkg-

tyI/kkj.kkp vkfFkd vkf.k Ikekftd egRo

१) मृद व जलसंधारणामुळे गाव पातळीवरच पाणी उपलब्ध होईल-

२) शेती सिंचन व पिण्याच्या पाण्याचा प्रश्न मार्गी लागेल-

३) पर्यावरण संतुyu vkf.k ifjILFkk fVdu jkg.;kI enr g®Ãy-

४) पिण्याचे पाणी आणण्यासाठी महिला व लहान मुलांची होणारी फरपट थाबेल,

५) पशुपालन व दुग्धोत्पादनास चालना मळेल-

६) शेतीसाठी बारमाही पाणी उपलब्ध झाल्यास शेतमजुर, अल्पभुधारक आणि पारंपारिक बलुतेदारास j®txkjkIkBh LFkykrj dj.;kph oG ;.kkj ukgh-

७) अपंग, वृध्द लोकांच्या उदरनिर्वाहाचा प्रश्न मार्गी लागेल-

८) पाणी मिळवण्यासाठी होणारी भांडणे कमी होतील-

९) दरवर्षी शासनाचा टँकरद्वारे पाणी पुरवठा करतांना होणारा खर्च कमी होईल -

lkjkaˈk %

१) पावसाची सरासरी कायम vlyh rjh ikolkp fnol ÄVr vkgr-

२) जमिनीत पाणी मुरण्याचे प्रमाण व उपसा याचे प्रमाण व्यस्त होत चालल्याने पाण्याची पातळी [k®yoj tkr vkg-

३) मराठवाड्यातील दरडोई व दरहेक्टरी पाणी उपलब्धता सर्वसाधारण निकषापेक्षा कमी आहे-

४) जालना जिल्ह्यात गावे 69-57% lokf/kd xko VpkÃxLr vkgr-

५) कडवची आणि शिवणी या गावाप्रमाणे मराठवाड्यातील प्रत्येक खेड्यात जलसंसाधन विकास vkf.k ik.kh okij 0;oLFkkiu pGoG jkcfoY;kl n"dkGkoj ekr dj.k 'kD; vkg-

FkkMD;kr ejkBokM;kr iM.kk&;k n"dkGkp mPPkkVu dj.;kIkBh doG 'kklfd; ikrGho#u i;Ru d#u pky.kkj ukgh- rj R;kIkBh 'kklu o turu fu;kthr i;Ru djko ykxy- lkcr fidi/nrh o tyflpu i/nrh e/; cny dj.k xjtp vkg- r0gkp ejkBokMk n"dkG eDr gko 'kdrk-

lanÒ %

१) कोरडवाहु 'krh vfÒ;kuk}kj 'kkÜorhdj.k & e/kdj onikBd & vFklokn ,fiy & tu 2014 i t 26

२) दिव्यमराठी 3 जाने 2015

३) भारतीय समाजविज्ञान कोश खंड 03 – संपादक स-ek-xx 1989

४) ॲग्रोवन 19 एप्रिल 2013

५) श्वेतपत्रिका आणि सिंचनातील संभाव्य प्रादेशिक असमतोल – र-i-d:ydj vFklokn tku & ekp 2013 i t 332-

६) blog by Vrishali Chaudhari on 1 August 2013 (Teri)

७) कित्ता

८) तोडकर योजनेआडुन पाण्याचे राजकारण प्रा-ifni ijnj & fn0; ejkBh 27 u®g- 2014